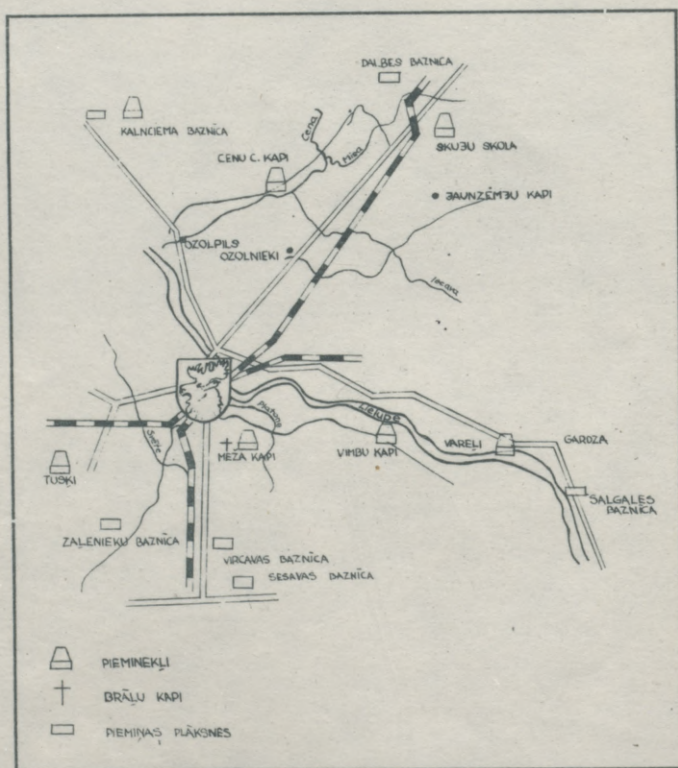

PIEMINĀT VIŅUS

VELTĪTS BRĪVĪBAS CĪNĀM
JELGAVAS APKĀRTNĒ
1919. GADĀ

1919.gada cīņu piemiņas vietu karte

Izdevumu sastādījuši: Brigīta Bula, Ildze Slanke (Jelgavas 4. vidusskola).
Izmantoti materiāli no Andra Tomašūna arhīva.

Uz 1.vāka - K.Melbārdis. Reprodukcija gleznai "Jelgavas atbrīvošana
1919.gada 21.novembrī".

PAR JELGAVAS NOVADA VĒSTURI

Cienījamie lasītāji! Jūsu vērtēšanai tiek nodots izdevums veltīts vienai Jelgavas novada vēstures lappusei - 1919. gada notikumiem mūsu novadā.

Mūsu zeme ir asinīm slacīta, brāļu kapiem pārklāta. Tajā ir guldīti gan iebrocēji, gan aizstāvji. Par tālo gadu notikumiem, traģiku, varoņiem stāsta karavīru kapi, teroru upuru kapi, pieminekļi, krustu zīmes, piemiņas plāksnes. Vai šodien varam droši teikt, ka zinām visu par 1919. gada notikumiem Latvijā? Šī izdevuma mērķis ir sniegt ziņas par 1919. gada notikumu piemiņas vietām, pieminekļiem Jelgavas novadā. Ceram rosināt lasītājus šo iesākto darbu turpināt, papildinot ar jaunām ziņām par novada vēsturi, Latvijas vēsturi. Daudzi cilvēki, muzeji, LKF "Cilvēkarhīvs" darbojas vēstures izziņāšanā, bet, to var darīt katrs mūsu valsts pilsonis.

Galvenie uzdevumi šodien savas Dzimtenes pētniekiem ir:

- apzināt katrā novadā, pagastā piemiņas vietas - "atgriezt cilvēkiem atmiņu";

- atjaunot nopostīto, sakopt aizlaisto;
- veidot jaunas piemiņas vietas;
- vākt atmiņu stāstus, fotomateriālus, lietišķos priekšmetus;
- mācīt skolā arī pagasta, novada vēsturi.

Cienījamie lasītāji! Gaidām Jūsu atsauksmes, priekšlikumus par šādu izdevumu - veltītu Jelgavas novada vēsturei - izdošanas nepieciešamību. Nākošo izdevumu mēs gribētu veidot par Jelgavas pilsētā un Jelgavas novadā bijušajām un esošajām baznīcām.

Gaidām Jūsu vēstules, atsauksmes, priekšlikumus.

Mūsu adrese - Jelgavā (indekss 229600), E.Dārziņa ielā 14.

A.Tomašūns, Spīdolas skolas direktors

Rīga no Bermonta karaspēka tika atbrīvota 3. - 11. novembra cīņās. Atlika vēl atbrīvot Zemgali, ieņemt tās centru - Jelgavu, un Kurzemi.

Jelgavas tuvumā ievērojamākās cīņas sākās 17. novembrī.

Pa labi no Jelgavas - Rīgas šosejas uzbruka Latgales divīzija ģenerāļa Berķa, bet pa kreisi - Vidzemes divīzija - ģenerāļa Peniķa vadībā. Virzienā no Jaunjelgavas uz Bausku uzbruka Kurzemes divīzijas vienības. Ienaidnieka spēki Jelgavas rajonā tika apietti no divām pusēm, un uzvaru varēja sagaidīt katru brīdi.

Lai glābtu vācu - krievu armiju, tās vadību uzņēmās vācu ģenerālis Eberhards. Sapratis draudošās briesmas, viņš pavēlēja savākt visas brīvās rezerves un izdarīt īsus, bet stiprus pretuzbrukumus.

Bermonta karaspēks no Jelgavas tika padzīts 21. novembrī. Ienaidnieks nodedzināja Jelgavas pili, "Academia Petrina" ēku un 4500 sējumu lielo, unikālo bibliotēku, izdemolēja hercogu kapenes.

Ģenerālis fon der Golcs ar kņazu Bermontu - Avalovu, gatavojoties uzbrukumam Rīgai, noskatās Dzelzsdivīzijas parādē Jelgavā.

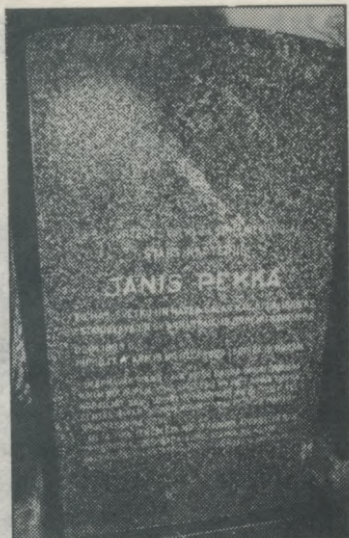

Kņazs Bermonts - Avalovs.

Sarkanā terora upuru piemiņas vietas

Jānis Pekka.

Blakus Kalnciema baznīcai atrodas sarkanā terora upura - štābkapteiņa Jāņa Pekkas (nogalināts 1919. gada martā) piemineklis.

Bijušajos Literātu kapos (tagad Dzelzceļa parkā pie Dzelzceļnieku kluba ZA stūri) bija sarkanā terora upuru kapi ar pieminekli obeliska veidā, ko piemin K. Vanaga ceļvedī "Ceļvedis pa Zemgali un Kurzemi". Uz pieminekļa teksts "*Als die Unbekannten und doch berkanten, als die Sterbenden und siehe, wir leben*". In memoriam. Die deutsche Gemeinden Mitaus".

Piemineklis atklāts 1921. gadā. Nopostīšanas laiks nav noskaidrots.

Sarkanā terora upuru pieminēklis Jelgavā bijušo Literātu kapu teritorijā.

Nikolaja (Meža) kapi

Meža jeb 1913. gadā prāvesta P.Reinharda svētītajos Nikolaja kapos pie Bauskas ceļa uz rietumiem no kapu baznīcas atrodas piemineklis Jelgavas atbrīvošanas cīņās kritušajiem karavīriem. Šī pieminekļa autors - Jelgavas skolotājs un mākslinieks - Aleksandrs Strekāvins. Pieminekli izgatavojusi firma "M.Brauers" Jelgavā.

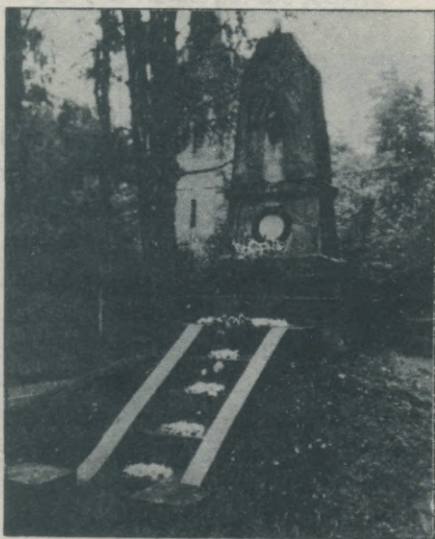
Pieminekļa priekšpusē Dr. J.Mazvērsīša vārdi: "Kāpām uz sārta - nesām jums brīvību."

Mugurpusē bronzas plāksne ar kritušo karavīru vārdiem un tekstu: "Šie varoņi upurēja dzīvību par Jelgavas brīvību 1919. gada novembrī."

Pieminekli rotā ugunszīme, kāda brīvības cīņās krituša karavīra pēcnāves maska. Kapos bija apglabāti vēl 10 karavīri, bet piederīgie viņus pārāpbedīja uz dzimtu kapiem. Piemineklis atklāts 1922. gada 15. oktobrī. Pateicoties Jelgavas apbedīšanas biroja Jaudīm, kuri pēc kara gados strādāja Meža kapos, piemineklis palicis nenopostīts.

Piemineklis brīvības cīnītājiem Nikolaja kapos Jelgavā 30. gados.

Piemineklis 1990. gadā pēc remonta.

Lāčplēša piemineklis

Mūsu tautas teiku varonis Lāčplēsis satvēris labajā rokā zobenu un nolīcis kāju uz uzvarētā Melnā bruņinieka un Sarkanā pūķa. Kad fašistiskā Vācija okupēja Latviju, gebitkomisārs fon Medems Melno bruņinieku lika nokalt. Tāds piemineklis stāvēja vairākus gadus pēc pēdējā kara. 1950. gadā piemineklis tika nogāzts. 1988. gadā tika veikti meklējumi pieminekļa likteņa noskaidrošanā. 11. maijā tika atrasts pieminekļa fragments, kurš kā Likteņakmens atradis mājvietu pie Jelgavas muzeja "Academia Petrina" ēkas. Tēlnieka dēls Andrejs Jansons veido jaunu pieminekli no tajās pašās Karēlijas akmenslauztuvēs cirstiem bluķiem. Ir notikusi maketēšana, lai varētu atrast piemineklim vietu.

Pieminekļa
fragments -
"Likteņakmens"
1989. gada
vasarā.

Mākslinieka Kārļa Jansona veidotais piemineklis Jelgavas atbrīvotājiem atklāts 1931. gada 22. jūnijā parkā pie Jelgavas stacijas.

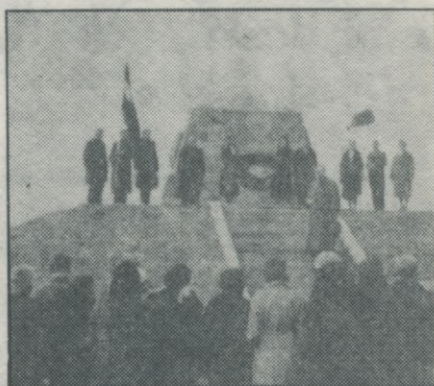
Pieminekļa maketēšana 1989. gada septembrī pie Jelgavas stacijas.

Piemineklis Vareļos (Garozā)

Jelgavas apriņķī pie Vareļu mājām 1935. gada 20. maijā atklāts pieminēklis (cēlusi Kara skola) 14 kadetiem, kuri krita kaujās 1919. gada oktobrī un novembrī. Masīvais pieminēklis celts pēc J. Borovkova meta. Pieminēkļa austrumu pusē plāksne ar uzrakstu: "Par Latvijas neatkarību 1919. gadā kritušie kadeti."

Rietumu pusē uzraksts "Kara skola", dienvidu pusē kara skolas krūšu nozīme (virs vairoga krustots šķēps ar zvērestā paceltu labo roku pie tā), ziemeļu pusē kara skolas pirmā krūšu nozīme.

Padomju varas gados pieminēklis tika uzspridzināts. Laimoņa Zalcmaņa vadībā pieminēkli atjaunoja, sapostītās šūnākmens plāksnes aizvietojot ar betonu. Tas tika atklāts 1990. gada 17. novembrī. Atjaunotā pieminēkļa autors - V. Heimānis.

Garozas pagasta sabiedrība un skolēni pie Vareļu pieminēkļa 18. novembrī 30. gadu beigās.

Atjaunotais pieminēklis 1990. gada 17. novembrī.

Piemineklis pie Skuju skolas

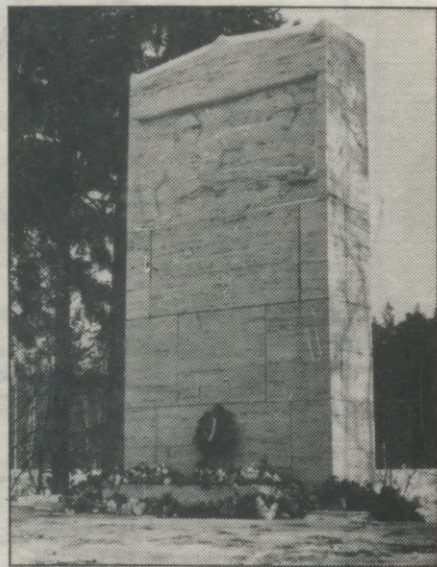
1922. gadā pulkvedis Muceniēks 12 km no Jelgavas, Jelgavas - Rīgas šosejas malā pie Skuju skolas, uzstādīja melnu koka stabu ar 6. Rīgas kājnieku pulka 16 karavīru vārdiem, kuri šajā vietā krita cīņā pret Bermontu. Laika zobs pieminekli sagrauza un Skuju skolas pārzinis kopā ar audzēkņiem dēstīja liepu aleju - Varoņu aleju, kur katrai liepai deva varoņa vārdu.

Uz koka obeliska bija rakstīts: Alksnis Hermanis, Breiss Edgars, Friksons Jānis, Ivans Aleksis, Kasars Jānis, Kalns Teodors, Martus Jāzeps, Ozollapiņš Pēteris, Pastalnieks Augusts, Podiņš Kārlis, Raibais Frīdrihs, Paeglis Pēteris, Sika Pēteris, Sabers Arvīds, Vinters Kārlis.

1933. gadā nodibināja jaunu pieminekļa celšanas komiteju un 1937. gada 24. oktobrī atklāja jaunu pieminekli. Tā arhitekts bija N.Voits un tēlnieks M.Šmalcs, kurš šo darbu veica pēc sava skolotāja K.Zāles padomiem. Attēloti uz pieminekļa divi cīņā ejoši karavīri. Uzraksts uz pieminekļa: "Varonīgajiem tēvu zemes dēliem 1919."

Pulkveža Muceniēka uzstādītais pagaidu koka piemineklis.

M.Šmalca veidotais piemineklis 1988. gada 21. novembrī.

Jelgavas atbrīvošanas operācija

Apzīmējumi

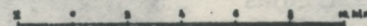
— Latvijas armijas daļu stāvoklis 18. novembrī (r.)

▬▬▬▬ Vidzemes divīzijas 5 un 6. kajn. p. stāvoklis 18. XI. (v.)

〰〰〰〰 II/9 stāvoklis 19. XI. vakarā.

□□□□ } Bermonde daļas

Mērogs: 1:200,000.

Cenu ciema kapi

Jelgavas Sv. Annas draudzes Cenu kapos 1937. gada 28. novembrī pārāpbedīti 28 latviešu karavīri, kuri krituši 1919. gada atbrīvošanās cīņās, un atrasti Ozolnieku pagasta atsevišķu māju ("Lielzušu", "Baltpēteru" u. c.) sētās, laukos, pļavās, mežos. Akmenī iekalts: "1919. gadā brīvības cīņās kritušajiem latviešu karavīriem."

1989. gadā piemiņas vieta labiekārtota pēc arhitektes Aijas Ziemeļnieces projekta, bet par piemiņas akmeni ar Latvijas Kultūras fonda atbalstu gādāja Voldemārs

Piemineklis Cenu ciema kapos 1989. gada novembrī.

Birznieks. Sakopšanas darbus organizēja Luciāns Vugulis.

Vimbu kapi

Vimbu kapos atrodas piemineklis virsleitnantam Andrejam Kamparam, kurš kritis 1919. gada 7. novembrī kaujā pret bermontiešiem. Uz pieminekļa uzraksts: "Ņem tēvu zeme - tavs esmu viss."

A.Kampars cīnījās 3. Jelgavas kājnieku pulkā un krita pie Jelgavas.

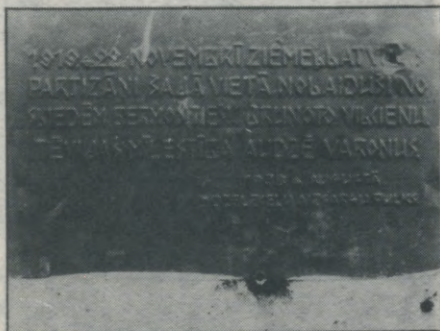
Piemineklis virsleitnantam Andrejam Kamparam.

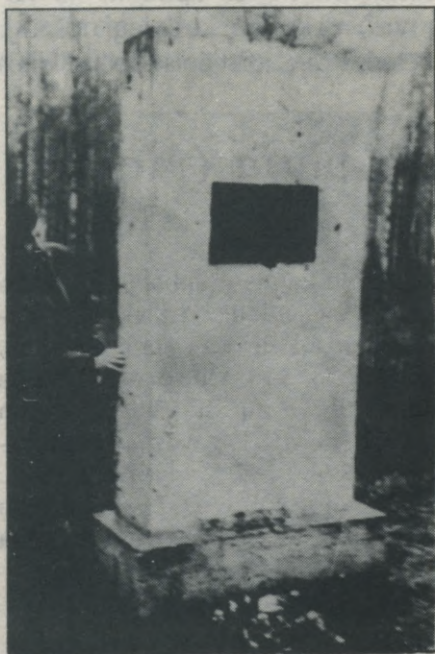
Tušķi

Piemineklis atrodas Tukuma - Jelgavas dzelzceļa malā, 6 km no Jelgavas, netālu no Tušķiem, kur 1919. gada 22. novembrī Ziemeļlatvijas partizāņi nolaida no sliedēm bermontiešu bruņoto vilcienu. Piemineklis uzstādīts 1938. gada 14. augustā. Godinot brīvības cīnītāju piemiņu, uzstādījuši dzelzceļa aizsargi. Vidū piestiprināta kapara plāksne ar uzrakstu: "1919. gada 22. novembrī Ziemeļlatvijas partizāņi šajā vietā nolaiduši no sliedēm bermontiešu bruņotu vilcienu. Tēvijas mīlestība audzina varoņus. 1938. gada augustā Dzelzceļa aizsargu pulks."

Piemineklis ir labi saglabājies, tikai kapara plāksni "rotā" dažas ložu pēdas. Pieminekli sakopusi, apkārtni labiekārtojusi 1989. gada novembrī Jelgavas LNNK nodaļa pēc Tāļa Zuševica iniciatīvas.

Pieminekļa atklāšana 1938. gada 14. augustā.

Piemineklis 1989. gada 21. novembrī

Miera kapi **(vecie krievu** **garnizona kapi).**

Miera ielā atrodas vecie krievu garnizona kapi, kuros atrodas piemineklis Pirmā pasaules karā kritušajiem krievu karavīriem un latviešu strēlniekiem. Latviešu vēco strēlnieku biedrības Jelgavas nodaļa un Jelgavas pareizticīgo Sv. Simeona draudze 1938. gada 22. maijā atklāja pieminekli vācu gūstā mirušajiem un brīvības cīņās kritušajiem. Kapos apbedīti 75 karavīri, no kuriem kā spiegi nošauti: Pēteris Koijs, Kristjānis Labēns, Filips

Obelisks vecajos krievu garnizona kapos.

Antels, Jānis Nirks, Jēkabs Speķis, Kārlis Sprinģis, Jānis Stasis, Jāzeps Žukovskis, Teodors Sergejenko, Starovoinovs.

Nikolaja (Meža) **kapi**

Angļu karavīru apbedījums Meža kapos, kur guldīti arī divi angļu jūrnieki - E.J.Cowles un viens nezināmais, kuri krituši 1919. gada oktobrī. Pārējie apbedītie ir miruši vācu gūstā un pārāpbedīti uz Jelgavas Nikolaja kapiem 1924. gadā. Kapi iesvētīti 1924. gada 9. novembrī, bet pieminekļa un kapu labiekārtošana veikta 1925. gada pavasarī.

Angļu karavīru kapi Jelgavā 1924. gada novembrī.

Jaunzemju kapi

Jaunzemju kapos, pēc nostāstiem, ir guldīti cīņās pret Bermontu kritušie četri latviešu karavīri. Kapa vieta ir saredzama, bet pagaidām atstāta novārtā, nesakopta.

Jaunzemju kapos apbedīto latviešu karavīru kaps. 1989. gada 28. oktobrī.

Svētās Trīsvienības kapi

Svētās Trīsvienības kapos Miera ielā ir liels granīta piemineklis, uzstādīts 1938. gadā: granīta blukī izcirsta prūšu karavīra galva. Ap

Kapi, kur apglabāti vācu karavīri un bermontieši.

pieminekli krustu rindas. Ir krusti arī landesvēra karavīriem.

Kapi un pieminekļa vieta 1989. gadā ir sakopta. Daļa kapu krustu iznīcināta un nav atjaunojama.

Piemineklis vācu karavīriem 1989. gada novembrī.

Vēl vācu Dzelzsdivīzijas un bermontiešu karavīru kapi atrodami Dalbes un Teteles kapos.

Vācu karavīriem no Dzelzsdivīzijas kapi pie Dalbes baznīcas. 1988. gada decembrī.

Piemiņas plāksnes.

Gandrīz katrā Jelgavas un Jelgavas apriņķa baznīcā ir bijušas piemiņas plāksnes ar kritušo karavīru vārdiem. Ir bijušas apmēram 10 piemiņas plāksnes - Sv. Jāņa, Sv. Annas, Sv. Vienības (Nikolaja), Sesavas, Zaļenieku, Vircavas, Kalnciema baznīcās. Daļa plāksņu ir gājušas bojā pēdējā kara laikā.

*

Sv. Vienības (Nikolaja) baznīcas piemiņas plāksne atjaunota un uzstādīta Sv. Jāņa baznīcā. To rotā uzraksts: "Latvieši! Kamēr pār Zemgali Dieva saulīte aust un riet, Tēvu zemes brīvību svētu paturiet! 1919-1920 par dzimteni ziedojam dzīvību. Latvijas atbrīvotāji: Angilmanis Teodors, Eglītis Augusts, Grundmanis Aleksandrs, Grund-

manis Nikolajs, Grundmanis Osvalds, Kalniņš Oļģerts, Rozenbergs Jānis, Samas Jānis, Tabaks Kristaps, Zandbergs Alfrīds, Zultans Kristaps, Liepa Kristofors.

... savu dēlu un piederīgo piemiņai Jelgavas pilsētas latviešu draudze 1934. gada 21. novembrī."

*

Visās piemiņas plāksnēs ir minēti arī draudžu piederīgie, kas krituši Pirmā pasaules karā.

*

Bijušās hercoga Pētera ģimnāzijas zālē 1935. gadā bija uzstādīta pēc T. Zaļkalna meta veidotā piemiņas plāksne: "Hercoga Pētera ģimnāzijas audzēkņi-Lāčplēša ordeņa kavalieri" ar

iegravētiem 16 uzvārdiem.

*

Svētās Annas baznīcā bija pēc mākslinieka K.Celmiņa meta 1934. gadā izveidotā piemiņas plāksne: "Kritušie! Pieminot Jūs, liks galvas un karogi lejup, kamēr vien Lielupei būs lemts caur Zemgali plūst. Jelgavas Svētās Annas draudzes Latvijas atbrīvošanās cīņās (1918 - 1920) un pasaules karā (1914 - 1918) kritušie dēli." 45 uzvārdi, starp tiem Roberts Poga, pirmais latviešu strēlnieks.

*

Svētās Vienības (Nikolaja) baznīcā bija vēl divas piemiņas plāksnes. Pirmā - "Mūžīgai piemiņai Latvijas atbrīvošanās cīņās kritušiem tautas varoņiem - pulkvežiem Oskaram Kalpakam un Frīdriham Briedim." Otrā - Jelgavas atbrīvotājiem atklāta 1924. gadā: "Nem tēvu zeme, tavs esmu viss. Šie varoņi upurēja dzīvību par Jelgavas brīvību." Sarakstā ir 30 uzvārdi un 20 nezināmi, starp tiem trīs no studentu rotas.

Piebijušā 16. Jelgavas aizsargu pulka kluba ēkas bija plāksne, kas veidota 1934. gadā pēc T.Zalkalna meta: "Pulkvedis Oskars Kalpaks, pirmais Latvijas armijas virpavēlnieks, šai namā 1919. gada 5. janvārī deva pirmo pavēli savam bataljonam. 21. XI.1934." Nams un plāksne pēdējā karā gāja bojā. Pateicoties LNNK Jelgavas nodaļas aktīvistiem un tēlniecei Rasai Kalniņai - Grīnbergai, plāksne 1990. gada 6. martā atjaunota un piestiprināta pie ēkas, kas atrodas bijušā kluba vietā tagadējā Raiņa parkā.

Piemiņas plāksne pie Jau-natnes nama "Junda" 1990. gada 6. martā.

**Spīdolas skola -
klasiskā ģimnāzija -**

*meklē sponsorus dažādu ar novadpētniecību
saistītu programmu īstenošanai.*

**Skolas adrese: Jelgavā 229600, E.Dārziņa ielā 14,
tālrunis 28782.**

**Konts: Jelgavas Dzīvokļu sociālajā bankā
000142865**

**Jelgavas Spīdolas skolas
teātris**

*meklē sponsorus
jaunu izrāžu iestudēšanai. Jūsu
palīdzība dos iespēju bērniem padarīt
bagātāku kultūras dzīvi.*

**Ziedojumus adresēt Jelgavas Dzīvokļu
sociālajai bankai,
konts 000142865,
ar norādi "Spīdolas skolas teātrim".**

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305057794

AKCIJU SABIEDRĪBA
"IZGLĪTĪBA"
IZDOD VIENĪGO
LAIKRAKSTU LATVIJAS
SKOLOTĀJIEM
"IZGLĪTĪBA".
REDAKCIJA AICINA SŪTĪT
AVĪZEI ZIŅAS PAR
PROBLĒMĀM IZGLĪTĪBAS
JOMĀ,
DAŽĀDAS REKLĀMAS UN
SLUDINĀJUMUS.

REDAKCIJAS ADRESE:
RĪGĀ 226081,
BALASTA DAMBĪ 3, P/K.9,
TĀLRUŅI 466270, 467828

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

92- 5.107

Latvijas Brāļu kapu komiteja
Jelgavā vāc atmiņas, ziņas par
dažādos karos kritušo
karavīru kapiem, piemiņas
vietām un pieminekļiem.

BKK pārstāvis Jelgavā
Aldis Hartmanis, Raiņa ielā 3-23,
tālrunis 40136.

IZDEVĒJS: akciju sabiedrība "IZGLĪTĪBA". Reģistrācijas apliecība #0460.
Datorsalikums. Ofsetiespiedums. Iespiests Valmieras tipogrāfijā "Liesma",
Andreja Upīša ielā 7.

434 Tirāža 3000.
